

ale premožená dusivým vzduchom nemám inšpiráciu. Všimnem si žiarivú postavu, ktorá kráča po ceste z Auvers. Neponáhla sa, kruté slnko je mu lahostajné. Vo svojom modrom saku, bielej košeli, čiernych nohaviciach, chránený filcovým klobúkom nesie na pleci plátennú tašku; v jednej ruke drží stojan a pod pazuchou druhej biele plátno. Zastaví sa pod kopčekom, kde sedím. Rozhliada sa po krajine, rozloží stojan na vyvýšenine pri poli, zaistí nožičky a vyloží naň plátno. Z tašky vytiahne štetce, paletu a tuby s farbami. Nevidím, ako si ich mieša, ani to, čo začal maľovať. Vidím len, že plátno sa začalo zafarbovať. Akoby bol k nemu prikovaný, nepozera sa okolo, akoby si všetko zapamätal alebo akoby vedel, čo bude maľovať. Farby nanáša priamo, ani sa nepozera na paletu alebo teda určite nehýbe hlavou. Prekvapuje ma jeho rýchlosť. Farbu na plátno nenanáša jemne, ako sa to zvyčajne robí, ale nervózne, akoby v ruke držal bič, ktorým mláti jednu vrstvu za druhou, vyzerá, že sa ponáhla, pohybuje sa trhane. Na priamom slnku sa musí variť, neverím, že by mu klobúk poskytol taký tieň, zdá sa, že ho teplo nijako nevyrušuje. Z času na čas si utrie čelo rukávom košele. Odstúpi od plátna, aby si ho pozrel z diaľky, nehýbe sa, ale nikdy sa nepoobzerá. Možno nakoniec maľuje niečo úplne iné, niečo, čo má v hlave, a nie pole, ktoré má pred sebou. Potom sa znovu pustí do tohto pästného súboja, bičuje plátno krátkymi opakovanými ťahmi. Zloží si klobúk a utrie si čelo, zboku nevyzerá ako umelec, ale ako dravý vták, ktorý sa vrhol na svoju korisť.

Rozhodnem sa za ním zájsť a zleziem z kopčeka. Maľuje ponorený do práce a nepočuje moje kroky.

Štyri metre od neho mám pocit, že ma zasiahol blesk. Alebo obrovská facka. Zem sa mi roztriasla pod nohami. Akým slovom opísať šok, ktorý som zažila, keď som po prvýkrát uvidela Vincentov obraz? Stojím zarazená, onemená, skamenená, akoby sa otvorila Archa zmluvy a ja som zbadala zjavenie, akoby som objavila niečo, o čoho existencii som dovtedy nemala ani potuchy.

Touto cestou som šla tisíckrát, podobala sa na tisíc iných pokojných ciest, ale to, čo vidím, nie je ani všedné, ani pokojné, obilie a stromy žiaria, akoby boli živé a vášnivé, vietor ich prevracia, žltá sa točí a zelená sa chveje. Pomaly otočí hlavu, zbadá ma stáť tam ako solný stĺp, nepýta sa, čo tam robím, pristúpi ku mne, pravú ruku má špinavú od červenej a žltej, škvrny má aj na rukávoch. Nezaráža ma len tento úžasný obraz, ale aj skutočnosť, že ho dokázal namaľovať ani nie za dve hodiny a je hotový a dokonalý.

„Nepáči sa ti?“ opýtal sa.

„Ako to robíte?“

Nerozumie mojej otázke. Zvrastí obočie. Jeho obraz je fascinujúci, zbrázdený živými črtami, z ktorých sa mi točí hlava. Sála z neho horúčava, vynára sa vôňa obilia, žiaria farby, hýbe sa, dýcha, nikdy by som si nemyslela, že žltá sa dokáže tak mihotať.

„Páči sa ti?“ zopakuje.

Čo povedať? Slovo páčiť sa je slabé na to, aby vyjadrilo znepokojenie, ktoré cítim.

„Nikdy som nič také nevidela.“

Takto som sa stretla s Vincentovými maľbami a tú scénu mám stále pred očami, spomínam si na každú-

ký detail. V skutočnosti to nebola *pekná* maľba v zmysle, v akom sa v tej dobe krása chápala, ale mala sa ňou stať. Nevie, kde je ten obraz dnes, pravdepodobne v Amerike, na tom nezáleží, mám ho v hlave a presvetľuje mi každý deň. Keď zatvorím oči, vidím ho, žiari s rovnakou silou. Je môj, ako aj všetky ostatné.

„Ako to robíte, že maľujete tak rýchlo?“

„Myslíš, že nie je dobrý?“

„Nie, to nehovorím. Som pomalá, na maľovanie potrebujem celé dni.“

„Ach tak, to nie je otázka času, ale vzdialenosti. Treba zmenšiť vzdialenosť, čo nás delí od podstaty všetkého. Kreslíš? Ukáž mi skicár.“

Natiahne za ním ruku. Váham, nie, to nie, pritlačím si ho k hrudi, neprichádza do úvahy, aby si prezrel moje strašné obrázky, a on nenalieha.

„Ako sa má tvoj otec?“

Vtedy to nebolo ako dnes, ľudia si držali odstup, kým sa z nich nestali priatelia, familiárnosť s cudzími nebola na dennom poriadku. Ale neprekážalo mi to. Myslela som si, že maliari si medzi sebou tykajú. Možno ako cudzinec nepoznal naše zvyky, a tak som sa neurazila. Vincent opatrne chytil obraz za zadnú stranu a požiadal ma, aby som ho chytila a dala si pozor, nech sa neušpiním, pretože farba ešte neuschla. Štetce a paletu hodil do tašky, zložil stojan, nastavil ruku, aby som mu na ňu zavesila obraz, ale nakoniec som ho niesla ja a spoločne sme odišli, kráčajúc vedľa seba a rozprávajúc sa o všetkom možnom. Prekvapilo ho, keď som naznačila, že pre úrodu to nie je dobré počasie, nič na to nepovedal, nikdy sa nestožoval, do-

konca ani keď mala obloha sivú farbu alebo pršalo, hoci mal radšej slnečné dni ako tento, ktoré sa podobali na dni v južnom Francúzsku, kde je obloha vždy azúrová.

„V tomto teple,“ povedal, „je žltá iná.“

*

Vincentov list Emilovi Bernardovi z 19. júna 1888

„Maloval som uprostred mistrálu. Stojan som si pripevnil k zemi železnými kolíkmi, čo Vám vrelo odporúčam. Najskôr treba nožičku stojana zabiť do zeme, potom ju podložiť kolíkom dlhým 50 centimetrov. Nakoniec treba všetko priviazať lanami, a tak sa dá pracovať aj vo vetre.“

*

CHOPIN... STOJÍ TAK vysoko nad všetkými, dnešní skladatelia ma nudia. Nie, nie je to pravda, je tu, samozrejme, Schubert. Hudobníci mojej matky. Ich skladby hrávala. S vášňou. Je to jej klavír, jej noty, ktoré si popísala a ktoré tu ležali tak dlho bez toho, aby si ich niekto všimol. Zobrala som si ich, teraz sú moje. Nikto mi toto dedičstvo neupiera, akoby nebolo cenné, hoci je to najkrajší dar, aký mi mohla nechať. Louise mi povedala, že hrala len tieto skladby a hrávala ich božsky. A tak hrám len tie dve. Nikdy sa mi neobohrajú. Všetci, Hélène, Georges, Louise, hovoria, že by som mohla byť skvelá pianistka, že mám talent a chuť, stačilo by chodiť na hodiny, ale môj otec to považuje za zbytočné. *No a načo by ti to bolo? Nebudeš hrať na koncertoch, nie? Načo by ti potom boli súkromné hodi-*

ny? Aj bez nich hráš celkom dobre. Neuvedomuješ si, aké máš šťastie, je tak málo otcov, čo svoje dcéry učia hrať na klavíri, nikdy nie si spokojná. Mám pocit, že otec by mal asi snívať o tom, ako sa jeho deťom darí, a snažiť sa im to umožniť, ale to nie je jeho prípad, ja sa nerátam. Ak by sa môj brat dožadoval vzducholóde, aby mohol skúmať tvar oblakov, keby túžil po učiteľoch indického tanca, sanskritu alebo mozaiky, jeho želaniam by bolo vyhovené čo najrýchlejšie a tak, aby to otca nič nestálo, ale môj brat túži len po najnovšej brožúrke pána Verlaina či Mallarmého a môj otec, ktorý ho v jeho prirodzenej záľube nechce podporovať, tvrdí, že už žiadnu nie je dostať.

A ja stagnujem, točím sa stále v tom istom v kruhu. Pokiaľ ide o maľovanie, dospela som do štádia, keď sa už sama nič nenaučím. Aby som sa odtiaľ dostala, potrebujem niekoho, kto mi otvorí dvere, posunie ma, otočí, vrátim sa späť, budem pracovať. Mám pocit, že mám v sebe obrovský potenciál, ktorý je ako uväznený dych. Ale svet mi bráni vzlietnuť, strihá mi krídla. Malo by ma uspokojovať, že som dobré dievča z dobrej rodiny, mala by som sa vzdať. Ale nedokážem to. Už nemám dosť síl, aby som vydržala dva dlhé roky. Pretvarovala sa. Skrývala svoju skutočnú tvár. Dva prázdne premrhané roky. Potrebovala by som trochu odvahy, aby som ušla hneď. Budem hádam odvážnejšia, keď budem plnoletá? Keby som bola zajtra slobodná, čo by som urobila? Neskrývam sa za svoje obavy? Nie je nedostatok peňazí len pohodlnou výhovorkou, aby som sa vzdala a prestala dúfať? Keby som predala šperky, nemala by som sa na čo vyhovárať. Musím zájsť do Paríža a nájsť klenotníka. Musím sa odvážiť,

taká je pravda, nielen zvládnuť cestu a zatajiť svoj vek. Ale odvážiť sa spáliť mosty. Nazbierať konečne trochu odvahy. A kým na ňu počkám, môžem dohrať svoju sonátu. V Amerike môžem dávať hodiny klavíra. Možno tam nemajú veľa hudobníčok.

*

Vincentov list Theovi a Johanne z 20. mája 1890

„Auvers je veľmi pekné. Veľa starých prístreší, čo sa už len tak nevidí. Dúfam, že sa mi podarí namalovať ho, oplátilo by sa sem aj vrátiť, pretože je to tu naozaj nádherné.“

*

V NEDELU VEČER, keď sa môj otec práve chystal prehltnúť kus syra, prestal sa hýbať a zdalo sa, že si prezerá ostrie noža, ale zjavne to nestačilo, pretože sa postavil, zašiel do kuchyne a bez vysvetlenia na utorok objednal slávnostný obed. Louise ho začala bez slova pripravovať, nehľadiac ani na výdavky, ani na prácu navyše, a výsledok predstihol všetky očakávania. Louise už dlho robila len cordon-bleu, a tak mala starosti, bála sa, že vyšla z cviku, pretože už roky k nám nechodili žiadne návštevy a môj otec presadzoval, aby sme sa stravovali ľahko a zbytočne sa nerozmaznávali, takže naše jedlá ju nestáli toľko prípravy. Z príborníka vytiahla limogeský servis, ktorý sme nepoužili od Paulovho prvého svätého prijímania, a tri hodiny čistila strieborný príbor zapadnutý prachom, pričom sa domnievala, že k nám príde prefekt alebo pán Secrétan. Ale nie, naším hosťom bol Vincent.

A ani ja, ani Louise sme nerozumeli dôvodom poplachu pre pacienta, ktorý navyše ani nepôsobil choro. Otec celý pondelok chodil Louise za päťami, pripomínal jej, aby obedu venovala primeranú pozornosť, pýtal sa jej, či to bude stačiť a či netreba viac mäsa alebo paštéty, a dokonca sa uchýlil k tomu, že omáčky ochutnal priamo z hrncov.

V pondelok popoludní, keď som si precvičovala stupnice, chcel, aby som šla Louise pomôcť, pričom tvrdil, že je to dobrá príležitosť na to, aby som sa naučila variť. Ponuku som odmietla a dodala som, že v tejto pomoci nevidím zmysel, nemám záujem variť ani teraz, ani nikdy. Večer som sa s ohľadmi na Louise opýtala, či jej môžem nejako pomôcť, odmietla, ale potom ma predsa len poprosila, aby som šla nastrihať kvety do záhrady a trochu skráslila domácnosť.

„Naozaj je to taký dôležitý človek, že sa tvoj otec takto strachuje?“

„Asi áno,“ odpovedala som.

V utorok otec naliehal, aby som si obliekla biele bavlnené šaty z látky zo Chambray s golierikom Claudine, ktoré mi vlni kúpil v Bon Marché ako odmenu za maturitu. Sám vytiahol elegantný oblek z čierneho flanelu, ktorý si obyčajne obliekal na večery v lóži, a značnú časť dopoludnia strávil pred zrkadlom v hale, kde sa česal a pýtal sa, či dobre vyzerá.

Vincent prišiel krátko pred dvanástou s taškou s farbami, zloženým stojanom v ruke a s bielym plátnom pod pazuchou, pretože chcel maľovať v našej záhrade. Nevenoval sa veľmi svojmu výzoru, ale v plstennom klobúku, bielej košeli a čiernych nohaviciach viac ako poľnohospodárskeho robotníka pripomínal jedno-

ducho maliara. Hneď si chcel rozložiť stojan, pretože sa mu páčilo svetlo, a môj otec ho musel presvedčiť, aby si maľovanie nechal na popoludnie. Usadili sme sa v salóne a prekvapil ma prívetivý tón rozhovoru, myslela som si, že ide o chorého, ktorý prišiel k lekárovi na vyšetrenie, ale zdalo sa, že sa rozprávajú skôr ako starí priatelia, ktorí sa stretli po dlhom čase. Otec mu dokonca naliat portské, Vincent bol v rozpakoch a priznal, že nepije, odkedy mu lekár, čo sa oňho staral na juhu, odporučil, aby sa vyhol akémukoľvek alkoholu, a tak aj záchvatom, ktoré ním otriasali, otec ho však presvedčil, aby sa napil z vína, ktoré mu nemalo uškodiť, ak sa pije s mierou. Vincenta to zjavne potešilo a začali sa rozprávať, akoby sa stretávali neustále. Otec ma požiadal, aby som zistila, či si môžeme sadnúť za stôl. Keď som sa vrátila, s prekvapením som zistila, že sa rozprávajú mne neznámym jazykom. Vedela som, že otec pochádza z Lille, pretože svoje obrazy podpisoval ako Van Rijssel, ale až do tej chvíle som netušila, že rozpráva po flámsky. Vincent pôsobil šťastne, že sa môže vyjadrovať v materinskom jazyku, ale veľmi rýchlo navrhol, aby sme pokračovali po francúzsky, pretože francúzština bola teraz jeho jazykom a nechcel žiadny iný. Snažil sa v nej zdokonaľovať, bratovi písal listy po francúzsky a nútil ho k tomu istému napriek gramatickým chybám a nesprávnemu skloňovaniu. Otec tvrdil, že na to majú právo, keďže náš jazyk sa považuje za ťažký. Vincent sa nad tým zamyslel s hlavou naklonenou nad pohár a zavládlo ticho.

„Musí to byť bolestné žiť tak ďaleko od domova,“ povedal otec.

„Pre mňa nie,“ odpovedal Vincent. „Odišiel som nadobro. Odteraz je mojou domovinou Francúzsko, cítim sa tu dobre a už nikdy sa nevrátim tam, kde som sa narodil.“

Vincent vyzeral sklúčený a opýtal sa, či sa má do budúcnosti strachovať o svoj stav. Otec vykrikoval, že je úplne v poriadku, že je na tom oveľa lepšie ako väčšina ľudí, ktorých denne stretáva. On – a to hovoril s autoritou, ktorú mu zverila fakulta medicíny – ho považoval za vyliečeného a zaručil mu, že svoje problémy už prekonal a viac sa nevyskytnú.

„To, čím trpíte, drahý priateľ, sa lieči prácou. Musíte veľa pracovať a nepremýšľať o ničom inom ako o maľbe.“

Bol to obed, aký náš dom nezažil. Začali sme špargľou z Argenteuil s holandskou omáčkou, pokračovali *vol-au-vent* plnenými šampiňónmi a kráľovskou paštétou, plátkom lososa na holandský spôsob, hovädzím opečeným s bylinkami, hovädzimi fileťami à la Richelieu s artičokami a varenou zelenou fazuľkou s maslom a všetko sme zapíjali vínom zo Chambertin a Chablis. Osobne som pila s mierou, ale otec nabádal Vincenta, aby si dolial. Pomodlil sa, ale hriechom, ku ktorým ho zvädzali misy a jahodová šarlotka so šľahačkou, sa nevyhol.

Počas celého obeda sa rozprávali o maľbe, ale výlučne o flámskych maliaroch zlatého veku, ktorých obaja obdivovali. Pohár za pohárom môj otec vypil dve fľaše, Vincent si vo víne namáčal len pery.

Po obede sme sa vyšli nadýchať čerstvého vzduchu, ale bolo veľmi horúco. Otec sa posadil na prútenú lavičku, a kým mu stihla vychladnúť káva, zaspal. Vin-

cent si rozložil stojan a začal maľovať záhradu, stál na slnku a bez klobúka. Myslela som si, že ho bude potrebovať, a tak som poň zašla do domu. Zdalo sa, že ho moja pozornosť potešila, a poďakoval mi. Z dialky som sa pozrela na jeho obraz. O niekoľko minút na ňom žiarili farby.

*

Vincentov list Theovi zo 4. júna 1890

„... je veľmi ťažké u nich večerať a obedovať, pretože tento výnimočný muž sa vždy trápi so štyrmi či piatimi chodmi, ktoré sú nestráviteľné ako preňho, tak aj pre mňa... Stále mu to však neviem povedať, pretože vidím, že mu to pripomína dávne rodinné večere.“

*

HODINKY UKAZOVALI SKORO poludnie, meškala som. Otvárala som vchodové dvere, keď som začula mužský hlas:

„Ideš niekam?“

Predo mnou stál Vincent v tých istých šatách čo včera, v plstennom klobúku a bielej košeli, bielu plátennú tašku mal zavesenú na pleci, pod pazuchou dve biele plátne a zložený stojan v ruke. Usmial sa na mňa a pokývol hlavou na pozdrav. Ťažko som si zvykala na jeho tykanie. Nepoznal pravidlá slušnosti? Alebo len neovládal gramatické pravidlá vykrania? Alebo ma považoval za dieťa a mal pocit, že vekový rozdiel umožňuje, aby sa na mňa obracal s toľkou familiárnosťou? Rozhodla som sa neopäťovať mu pozdrav a na chvíľu zavládlo ticho.

„Dnes je pekný deň na maľovanie,“ povedal.

„Je mi ľúto, ale ponáhľam sa. Idem na obed k priateľke a o chvíľu mi odchádza vlak do Pontoise.“

„Prišiel som za tvojím otcom.“

„Nie je doma, ráno odišiel do Paríža, kde má ordináciu, a vráti sa v piatok večer.“

„Ach, to je nepríjemné, priniesol som mu obraz.“

Popri tom už vyťahoval jedno z plátien, jednou rukou to nezvládol, a tak mi podal stojan, ktorý som mu musela podržať.

„Je to darček, chcem sa mu poďakovať za prijatie a za obed.“

„To je veľmi milé, odovzdám mu ho, ak chcete.“

Zmrzol a tvár mu zatvrdla.

„To je mrzuté!“ zopakoval.

„Príďte v sobotu, keď mu ho môžete odovzdať osobne, určite sa poteší.“

Zaváhal, potom mi obraz podal. Stojan som oprela o stenu a chytila ho oboma rukami. A v tej chvíli sa mi rozbúšilo srdce. Presne ako vtedy, keď sme sa prvýkrát stretli v chaponvalskom údolí. Nie, ešte viac. Táto maľba bola ohurujúco krásna. Nebola veľká, rám mal tak päťdesiat centimetrov, ale bola to najkrajšia rozkvitnutá lúka, akú som kedy videla. Príroda z nej vyskakovala, vládol v nej neskutočný život; a napriek tomu použil na krátke ťahy štetcom len dve farby. O plátno sa delili zelená s bielou, občas sa mihla žltá bodka kvetov a modrá zaoblačenej oblohy. V pozadí sa dala rozoznať strecha nášho domu; naše zvláštne nafúknuté cyprusy podpierali výjav ako dva trochu šikmé zelené piliere. Bola to naša záhrada s bielymi ružami a viničom, rozoznatelná medzi stovkami iných, ale premenená, stratila prísne a starostlivé usporiadanie,

žiarila životom, či dokonca veselostou a bola svižná ako mladý človek. Predovšetkým ma však zarazilo, že doprostred tohto obrazu Vincent namaloval mňa v bielych šatách, ktoré trochu rozfúkal vietor, a so slamným klobúkom na hlave, čo som si kúpila na trhu v Pontoise. Do tváre mi nebolo vidieť, bola len naznačená, ale bola som to ja, skláňala som rovnako hlavu, mala rovnaké plecia, v rukách som držala kyticu zelených rastlín, nehybná uprostred obrazu, akoby som bola neoddeliteľnou súčasťou prekypujúcej záhrady. Nepózovala som mu, tak trikrát som mu prešla popred plátno, venovala som sa svojim povinnostiam, ani som sa nezastavila, a nikdy by mi nenapadlo, že ma dokáže zachytiť.

„Ten obraz je úžasný.“

„Naozaj? Páči sa ti?“

„Je výnimočný, tak sa to povie. Je v ňom veľa života. Ako to robíte?“

Chvíľu si plátno prezeral, akoby v ňom hľadal kľúč k tajomstvu, a potom pokrčil plecami.

„Snažím sa dostať čo najbližšie k tomu, čo cítim.“

„Cyprusy sú menšie, nie? A trošku sa tu nakláňajú?“

Vincent mi zobral obraz z rúk, slnečné svetlo ho prinútilo ustúpiť do tieňa múru, starostlivo preskúmal svoj obraz.

„Nie, ubezpečujem ťa, že to tak bolo.“

„Áno, takto sú krajšie.“

„Zober si ho, je tvoj.“

„Ale bol pre môjho otca, bude sa hnevať.“

„Darujem mu iný.“

Nešla som na obed k Héléne. V skutočnosti som na